

ВИХРИСТЕНКО Борис Іванович,
кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України,
президент Туристичної асоціації України

ОПАНАСЮК Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри Київського
національного торговельно-економічного університету

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ

АНОТАЦІЯ. порушено проблему правових засад страхування в туризмі. Проаналізовано норми законодавства України, що врегульовують відносини страхування в галузі туризму. Проведено інтерактивне дослідження страхових виплат у галузі туризму страховими компаніями.

Проаналізовано також страхові туристичні програми за обсягом страхового захисту, залежно від категорій осіб, які подорожують, та терміну перебування туриста. Досліджено основні види страхування в туризмі, пов'язані із здійсненням подорожі за кордон (предмет договору страхування, об'єкт страхування, страхові ризики та страхові випадки тощо).

Ключові слова: страхування в туризмі, страхові туристичні програми, страховик, страхувальник.

АНОТАЦІЯ. Поднята проблема правовых основ страхования в туризме. Проанализированы нормы законодательства Украины, регулирующие правоотношения в сфере туристического страхования. Проведено интерактивное исследование страховых выплат страховыми компаниями в сфере туризма.

Проанализированы также страховые туристические программы по объему страховой защиты, в зависимости от категорий путешествующих лиц и срока пребывания туриста. Исследованы основные виды страхования в туризме, связанные с осуществлением поездки за границу (предмет договора страхования, объект страхования, страховые риски и страховые случаи и т.д.).

Ключевые слова: страхование в туризме, страховые туристические программы, страховщик, страхователь.

SUMMARY. Issue violated legal principles of insurance in tourism. Analyzed legislation of Ukraine, which regulate the relationship of insurance in the tourism industry. An online survey of insurance payments in tourism insurance companies.

Analysis of travel insurance programs in terms of insurance coverage, depending on the categories of persons who travel and stay tourist. The main types of insurance in tourism related to the implementation of travel abroad (subject contract, the object of insurance, insurance risk and insurance cases, etc.).

Key definitions: insurance in tourism, travel insurance program, the insurer, the insurer.

Постійне зростання кількості туристів у світі, а також перманентне збільшення ризиків для них під час подорожей настійливо ставить на порядок денний проблему їх безпеки та захисту.

Слід зазначити, що Україна, піклуючись про захист інтересів своїх громадян, насамперед, за кордоном, створила систему законодавчих гарантій їх захисту. Так, статтею 9 Закону України „Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України” від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ передбачено, що з метою створення умов, які гарантують відшкодування громадянину України витрат, пов'язаних із надзвичайними обставинами під час його перебування за кордоном, він має бути застрахованим [1].

В розвиток цього засадного положення галузевим Законом України „Про туризм” (в редакції Закону від 18.11.2003 р. № 1282-IV) закріплено й страхування туристів (медичне та від нещасного випадку). Визначено, що воно є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками (стаття 16) [2]. Причому туристи зобов'язані застрахуватися незалежно від того подорожують вони за кордон чи відпочиватимуть в Україні.

Відповідно до статті 1 Закону України „Про страхування” від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР під страхуванням розуміється вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення цих фондів [3].

Вдаючись до аналогії закону, пропонуємо авторське визначення страхування в туризмі як системи правовідносин між туристами, суб'єктами туристичної діяльності і страховими компаніями щодо захисту життя туристів, їх здоров'я та майнових інтересів у разі настання певних подій (страхових випадків) і здійснюється в межах чинного законодавства України.

Систематизуючи наявні законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань страхування, констатуємо, що загальні вимоги до забезпечення страхового захисту туристів передбачені Ліцензійними умовами провадження туроператорської та турагентської діяльності, затвердженими наказом Держкомпідприємництва та МКТ від 11.09.2007 р. № 111/55 та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 28.09.2007 р. за № 1123/14390 [4].

Зазначеними Ліцензійними умовами (пункт 7) страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) забезпечується туроператором (турагентом) на основі угод із страховиками, які мають необхідну

ліцензію, за умови письмової заяви туриста і за ціною не вищою, ніж середня ціна на ринку.

На наш погляд, такий запобіжний захід, пов'язаний із забезпеченням обов'язкового страхування (медичного та від нещасного випадку), створює умови для безперешкодного отримання туристом екстреної медичної допомоги у разі його раптового захворювання або травмування під час перебування за кордоном. Адже, здійснюючи закордонну туристичну подорож, турист наражається на певну небезпеку, пов'язану із перебуванням його у незнайомому середовищі та з іншим від звичного місця перебування кліматом. З настанням раптового захворювання або внаслідок нещасного випадку основною проблемою туриста є не тільки оплата медичних витрат, але й отримання відповідної кваліфікованої та вчасної медичної допомоги (виклик лікаря або швидкої допомоги, спілкування з персоналом лікувальних установ, придбання ліків тощо). Всі ці, на перший погляд звичайні речі, в зарубіжній країні тимчасового перебування туриста становлять серйозні труднощі й проблеми при настанні страхового випадку.

Договором страхування в обов'язковому порядку повинно бути передбачено як надання медичної допомоги туристам, так і відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування.

Характерною особливістю обов'язкового (медичного та від нещасного випадку) страхування є те, що воно здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі.

Необхідно зазначити також, що туристи можуть укласти договори страхування самостійно та безпосередньо з будь-якою обраною ними страховою компанією, яка має відповідну ліцензію. У такому випадку про наявність належним чином укладеного договору страхування вони зобов'язані завчасно пред'явити його туроператору (турагенту), у якого вони придбають турпродукт.

Водночас, висловлюємо застереження, що при виборі страхової компанії туристи повинні звернути увагу на наявність у неї ліцензії на право провадити цей вид діяльності, а також з'ясувати, чи відповідає обраний страховик умовам здійснення страхової діяльності в Україні, встановленим спеціальним Законом України „Про страхування”. Це, насамперед, організаційно-правова форма створення страхових компаній, фінансова надійність (стійкість) компанії, співпраця із провідними зарубіжними сервісними центрами (так званими асистуючими компаніями) та забезпечення відповідно до розділу III Закону України „Про страхування” умов своєї платоспроможності тощо.

Цивілізованими є вимоги статті 2 згаданого Закону, відповідно до якої страховиками визнаються фінансові установи, що створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України „Про господарські товариства” від 19.09.1991 р. № 1576-XII [5] з урахуванням особливостей, передбачених Законом України „Про страхування”, та одержали в установленому порядку

ліцензію на здійснення страхової діяльності. Учасників страховика повинно бути не менше трьох.

Грунтовний аналіз законодавства про страхування та практики його право реалізації свідчить про правомірність передбаченого обов'язку страховика (ст. 30 Закону України „Про страхування”) дотримуватися наступних умов забезпечення своєї платоспроможності:

1) наявності сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду страховика. Причому мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування, крім страхування життя, - 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України. До гарантійного фонду належить додатковий та резервний капітал, а також сума нерозподіленого прибутку.

Крім того, для забезпечення виконання зобов'язань щодо окремих видів обов'язкового страхування страховики можуть утворювати централізовані страхові резервні фонди та органи, які здійснюють управління цими фондами;

2) створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;

3) перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності. Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України „Про страхування”.

Для забезпечення страхових зобов'язань із страхування життя і медичного страхування страховики формують окремі резерви за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів по цих видах страхування.

Суттєве значення має репутація страхової компанії щодо виплат за страховими випадками, її порядність, готовність і добросовісність з дотримання й виконання взятих на себе зобов'язань за договором страхування.

Яскравим підтвердженням того, що наявність разового обов'язкового медичного полісу для туристів, які здійснюють подорож за кордон, не просто формальність, є результати проведеного рейтингу найбільших страхових випадків за літній сезон 2007 року [6].

Очолила рейтинг компанія „Ренесанс страхування”, яка виплатила 187,3 тис. доларів США за надання медичної допомоги групі туристів із 40 осіб, що потрапили під час подорожі у Франції в автомобільну аварію. Найбільшу суму (23,2 тис. доларів США) отримав потерпілий турист з декількома переломами.

За підсумками 2010 року переможцем Національної премії Insurance TOP та Національного клубу страхової виплати-2010 в класі «Страхування

туристів» стала Страхова компанія ПАТ «Європейське туристичне страхування» («ЄТС»).

За 11 місяців 2011 року даною компанією було застраховано 474,6 тис. осіб, врегульовано 5172 страхових випадків. Найбільша виплата була здійснена за договором страхування відповідальності та склала 6,5 млн. грн. Найдорожчий випадок за договором страхування медичних витрат виїжджаючих за кордон стався в Австрії - медичні витрати, пов'язані з лижною травмою туриста, склали 342,7 тис. грн. і були повністю сплачені страховиком.

За п'ятирічний період роботи «ЄТС» її послугами скористалися 1 млн. 300 тис. туристів. З них, у зв'язку зі страховими випадками, більше 12 000 тис. осіб отримали страхові виплати та компенсації на загальну суму близько 24,5 млн. грн. Ще майже 7 млн. грн. страхових відшкодувань було виплачено по страхуванню відповідальності перед третіми особами [7].

Причому за статистикою травмування туристів під час дорожньо-транспортних пригод за кордоном в практиці страхових компаній зустрічаються, як не прикро, дедалі все частіше.

Проведення інтерактивного опитування страховиків показало: найдорожчі „індивідуальні” страхові випадки пов'язані, в основному, з порушенням серцевої діяльності – інфарктом міокарда та гострою серцевою недостатністю. Зокрема, туристові, у якого під час відпочинку в Італії трапився поширений інфаркт, страховою компанією „Російський мир” за операцію коронарного шунтування з послідуєчим перебуванням в реанімації було виплачено 40 тисяч доларів США.

На їх думку, найдорожчими є медичні послуги в Європі, США, Канаді, Японії та Ізраїлі. Наприклад, ординарна операція з видалення апендициту (включаючи чотириденне перебування у лікарні, деякі обстеження й аналізи) коштує понад 5 тисяч доларів США.

Певна практика страхування, в якій переважає прагматизм, склалася серед вітчизняних туристів, які відвідують Туреччину та Єгипет. Вони випереджають інші країни за кількістю страхових випадків, але у цьому сегменті переважають дрібні суми виплат постраждалим туристам. Основними причинами звернення за медичною допомогою є сонячний удар, сонячні опіки, простудні захворювання внаслідок акліматизації та дрібні травми. Щодо серйозних захворювань, то туристи, як правило, справедливо ставлять під сумнів рівень медичної допомоги в даних країнах і прагнуть або відстрочити своє лікування або передчасно повернутися на батьківщину.

Є серйозні підстави для висновку, що під час тимчасового перебування за кордоном переважна більшість туристів не зможе самостійно оплатити не лише лікування, але й надання першої невідкладної медичної допомоги. Тому всім учасникам правовідносин (туроператорам, туристам і страховим компаніям) варто кардинально змінити підходи до вибору страховика, страхової програми, оптимального розміру страхової суми і не спокушатися на дешеві варіанти страхового полісу з мінімальним покриттям ризиків.

Таким чином, при укладенні туристом договору страхування самостійно, безпосередньо зі страховиком, туроператор (турагент), який організовує туристичну подорож, повинен перевірити наявність страхового полісу туриста та додати його копію до договору про туристичне обслуговування.

Договір медичного страхування та страхування від нещасного випадку повинен забезпечувати страховий захист туриста на весь період туристичної подорожі.

Обов'язок щодо ознайомлення туриста з умовами та правилами страхування покладається на:

- страхову компанію у разі, якщо договір страхування укладається туристом безпосередньо з нею;
- на туроператора (турагента), якщо таке страхування забезпечується ним на основі угод із страховиками, що мають необхідну ліцензію, та за умови письмової заяви туриста. За таких обставин туроператор (турагент) повинен вести облік виданих туристам страхових полісів.

Крім того, детальний аналіз статті 20 Закону України „Про страхування” свідчить про обов'язок страховика (страхової компанії):

1) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати або страхового відшкодування туристу;

2) при настанні страхового випадку здійснити страхову виплату або виплату страхового відшкодування у передбачений договором строк. У разі несвоєчасного здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) страховик несе майнову відповідальність шляхом сплати туристу неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування або законом;

3) відшкодувати витрати, понесені туристом при настанні страхового випадку щодо запобігання або зменшення збитків, якщо це передбачено умовами договору;

4) за заявою туриста у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним договір страхування;

5) не розголошувати відомостей про страхувальника (туриста) та його майнове становище, крім випадків, встановлених законом.

Дана стаття Закону містить й певне застереження, що умовами договору страхування можуть передбачатися й інші обов'язки страховика.

Згідно з вимогами до забезпечення страхового захисту туристів, передбачених пунктом 7 Ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності, на туроператора або турагента покладається обов'язок поінформувати туриста про наявність інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичної послуги, та можливість їх страхування.

У свою чергу туристи на підставі статті 16 Закону України „Про туризм” можуть вимагати від туроператора чи турагента забезпечення страхування інших ризиків, пов’язаних із здійсненням подорожі. Наприклад, за бажанням турист може укласти угоду про страхування:

- для покриття витрат, пов’язаних з анулюванням договору про туристичне обслуговування з поважних причин;
- цивільної відповідальності туриста перед третіми особами;
- для покриття витрат, пов’язаних з передчасним поверненням до місця постійного проживання при настанні нещасного випадку або хвороби;
- багажу під час подорожі.

Зауважимо, що страхуванню підлягають не лише туристи, а й особи, котрі їх супроводжують.

До того ж згідно з п. 31 статті 7 Закону України „Про страхування” до обов’язкових видів страхування віднесено й страхування відповідальності суб’єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров’ю туриста або його майну. На практиці такий вид страхування ігнорується та є фактично фікцією.

Як уже зазначалося вище, не менш важливе значення для туриста має відповідальний, компетентний, осмислений і прагматичний вибір страхової програми, тобто того обсягу страхового захисту, що є достатнім для його безпечної й комфортної подорожі за кордон.

Нині вітчизняні страховий і туристичний ринки, напрацьована правозастосовча практика та міжнародний досвід з цих питань викристалізували відповідну класифікаційну систему оптимальних програм страхування в галузі туризму.

З урахуванням існуючих страхових туристичних програм в нашій державі та за кордоном, вони поділяються в залежності від терміну перебування туриста на:

1) короткотермінові, коли безпосередньо у страховому полісі чітко вказується період (дата початку й закінчення) закордонної подорожі застрахованої особи;

2) довготермінові. Такі програми передбачають, що турист протягом року може провести за кордоном визначений договором страхування певний період часу (кількість днів), на який поширюється страхове покриття передбачених полісом ризиків.

Слід також звернути увагу й на те, що в залежності від виду туризму та способу пересування туриста, можуть суттєво різнитися й програми страхування. Так, статтею 4 Закону України „Про туризм” залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об’єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак виділяються такі види туризму: дитячий; сімейний; для осіб похилого віку або інвалідів; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний тощо.

Кожен з них, природно, має свої особливості, а відтак – різні ступені ризику для туристів і, логічно, повинен мати притаманну лише цьому виду туризму страхову програму захисту страхувальника.

Але найбільш відпрацьованою й виправданою з точки зору практики застосування є класифікація програм страхування за обсягом страхового захисту, що обирається туристом, та розподіляється переважно на кілька категорій.

Розглянемо спочатку програму туристичного страхування, що подрібнена на чотири категорії: А, В, С і D.

Для отримання візи зазвичай необхідне лише *страхування за Програмою А*, що передбачає надання послуг невідкладної медичної допомоги:

а) оплата медичних витрат та перевезення транспортним засобом до найближчої медичної установи;

б) репатріація у випадку хвороби до місця постійного проживання;

в) репатріація у випадку смерті;

г) невідкладна стоматологічна допомога (на суму не більше 150 доларів США).

Програма В крім включення в себе програми А, передбачає також додаткові послуги. Зокрема:

- візит третьої особи у випадку перебування в лікарні понад 10 діб;

- дострокове повернення туриста (одержувача послуг) у випадку смерті найближчих його родичів (чоловік, дружина, діти, батьки);

- евакуація дітей.

До *Програми С* входять як послуги, передбачені програмами А, В, так і надання:

- юридичної допомоги (можливість зв'язатися з адвокатом та надання допомоги у порушенні справи по захисту прав туриста);

- адміністративної допомоги, що передбачає повернення та відправлення багажу за іншою адресою, передача термінових повідомлень і надання допомоги при втраті або викраденні документів для їх заміни (на суму не більше 200 доларів США).

Остання категорія програм – *Програма D* – найбільш універсальна й з максимально можливим поєднанням усіх складових страхового захисту під час відпочинку за кордоном. Оскільки вона поглинає обсяг страхових послуг, гарантованих програмами А, В, С, та надає допомогу при поломці особистого автотранспорту й навіть захворюванні водія. Це передбачає організацію доставки всіх пасажирів до місця проживання в країні перебування (тільки в країнах Європи), надання і оплату послуг іншого водія замість водія, який захворів, а також забезпечення евакуації пасажирів в країну проживання.

Вагомий практичний інтерес представляють програми комплексного туристичного страхування, що мають трирівневий варіант: А, В, С (їх розробили окремі страхові компанії).

Програма А включає:

- 1) *Медичне страхування*: швидка та невідкладна медична допомога; амбулаторне лікування; стаціонарне лікування; оплата вартості медикаментів та засобів медичного призначення; екстрена стоматологічна допомога до 100 доларів США або євро; медичне транспортування у країні перебування в лікувальну установу; дострокове повернення туриста на батьківщину; репатріація померлих;
- 2) *Страхування від нещасних випадків*;
- 3) *Додаткові послуги*: організація передачі термінових повідомлень, що пов'язані зі страховим випадком; інформаційні та довідкові послуги; адміністративна допомога.

Програма В передбачає:

- 1) *Медичне страхування за програмою А*, а також:
 - екстрену стоматологічну допомогу до 150 доларів США або євро;
 - приїзд і перебування третіх осіб (родичів) у разі госпіталізації туриста понад 10 днів;
 - повернення неповнолітніх дітей на батьківщину у необхідному супроводі у разі хвороби одного з батьків;
 - продовження терміну перебування за кордоном за медичними показниками;
- 2) *Страхування від нещасних випадків*;
- 3) *Страхування багажу*: допомога у пошуку та поверненні загубленого багажу; придбання предметів першої необхідності та засобів існування при втраті багажу;
- 4) *Допомога по відновленню загублених або вкрадених документів, що дають змогу виїхати з країни тимчасового перебування в Україну*;
- 5) *Додаткові послуги*:
 - організація передачі термінових повідомлень, що пов'язані зі страховим випадком;
 - інформаційні та довідкові послуги;
 - адміністративна допомога.

Останній варіант програми туристичного страхування - Програма С - поєднує в собі як послуги, передбачені програмами А, В, так і:

- 1) збільшення суми до 200 доларів США або євро за надання екстреної стоматологічної допомоги в медичному страхуванні;
- 2) *Страхування цивільної відповідальності*. Відшкодовуються витрати внаслідок непередбаченого виникнення у застрахованої особи (туриста) цивільно-правової відповідальності перед третіми особами наслідком якої стали смерть, тілесні пошкодження, збитки, завдані майну, життю та здоров'ю третіх осіб;
- 3) *Додаткові послуги*, крім передбачених програмами А, В, включають також і організацію послуг з юридичного захисту туриста.

Водночас, можемо констатувати, що кількість категорій або варіантів страхових програм у сфері туризму, пов'язаних з обов'язковим страхуванням туристів та розроблених різними страховими компаніями (у наведеному

прикладі від 3-х до 4-х), не впливає на сервісний набір страхових послуг. Він є практично ідентичним. Зокрема,

- *медичне страхування, що передбачає оплату та організацію медичної допомоги у випадку гострого захворювання, загострення хронічного захворювання, травми, отруєння, опіку, обмеження іншого наслідку нещасного випадку;*
- *страхування від нещасних випадків, що передбачає страхову виплату при тимчасовій втраті працездатності, сталій втраті працездатності (інвалідності) або смерті під час перебування за кордоном.*

Об'єктом страхування є страхування відповідальності застрахованої особи (туриста) перед третіми особами за витрати, пов'язані з наданням медичних та інших послуг під час її перебування за кордоном.

Страховим випадком вважається настання відповідальності туриста за оплату медичних або інших послуг, що передбачені страховим полісом, внаслідок нещасного випадку чи раптового захворювання, а також будь-якої іншої події, передбаченої страховим полісом, внаслідок якої виникає зобов'язання виплати страховиком (страховою компанією) страхової суми (страхового відшкодування).

У цьому контексті під нещасним випадком розуміється раптова, несподівана для страхувальника (туриста) зовнішня подія, яка призвела до тілесних ушкоджень з розладом здоров'я або до смерті страхувальника (туриста).

Раптовим захворюванням вважається хвороба, що виникла несподівано, загрожує життю страхувальника (туриста) і вимагає невідкладного медичного втручання.

Відповідно до умов такого полісу надаються наступні страхові послуги:

1) *Послуги невідкладної медичної допомоги:*

- оплата медичних витрат та перевезення транспортним засобом до найближчої медичної установи;
- репатріація у випадку хвороби до місця постійного проживання;
- репатріація у випадку смерті;
- невідкладна стоматологічна допомога (на суму не більше 150 доларів США);

2) *Додаткові послуги:*

- візит третьої особи у випадку перебування в лікарні понад 10 діб;
- дострокове повернення туриста у випадку смерті найближчих родичів (чоловік, дружина, діти, батьки);
- евакуація дітей;

3) *Надання юридичної допомоги:*

- можливість зв'язатися з адвокатом;
- при порушенні справи для захисту прав туриста.

4) *Надання адміністративної допомоги:*

- повернення та відправлення багажу за іншою адресою;

- передача термінових повідомлень;
- надання допомоги при втраті або викраденні документів для їх заміни (на суму не більше 200 доларів США);

5) *Надання допомоги при поломці особистого автотранспорту та захворюванні водія:*

- організація доставки всіх пасажирів до місця проживання в країні перебування (тільки в країнах Європи);
- надання і оплата послуг іншого водія в разі захворювання постійного водія;
- забезпечення евакуації пасажирів в країну проживання.

При цьому, слід акцентувати увагу, що відшкодуванню не підлягають витрати, пов'язані з наданням туристу будь-яких видів послуг, передбачених таким страховим полісом, у наступних випадках, якщо:

- турист або особа, яка представляє його інтереси, не повідомили представництво асистуючої компанії в країні тимчасового перебування про страхову подію, що трапилась, та витрати, здійснені особисто (при перевищенні витратами суми 200 доларів США - на суму цього перевищення);
- мала місце будь-яка евакуація чи транспортування з одного медичного закладу в інший, яка не була організована представництвом асистуючої компанії (або не була попередньо погоджена з ним);
- страхова подія трапилась внаслідок будь-яких воєнних дій та їх наслідків, терористичних актів, заворушень, повстань, війни, страйків, активної участі туриста в будь-яких збройних силах чи формуваннях;
- страхова подія сталась внаслідок скоєння туристом протиправних дій;
- витрати, пов'язані зі страховою подією, були здійснені до дати початку дії страхового поліса або після закінчення терміну дії страхового поліса та/або після повернення в країну постійного проживання;
- витрати пов'язані з відшкодуванням моральних збитків внаслідок неможливості взяти участь в екскурсіях чи інших заходах.

Слід також наголосити, що чим більший набір послуг передбачає страховий поліс, тим вища його вартість, тобто розмір страхового платежу.

Відповідно до статті 10 Закону України „Про страхування” під страховим платежем (страховим внеском, страховою премією) розуміється плата за страхування, яку турист зобов'язаний внести страховику (страховій компанії) згідно з договором страхування.

Страховий платіж залежить від:

- умов країни тимчасового перебування туриста. *Для поїздок в країни ЄС і країни Середземномор'я страховики використовують*

мінімальні тарифи. Поліс для подорожування на інший континент буде вдвічі дорожчим;

- комплексу послуг, запропонованих страховою компанією виїжджаючому за кордон туристу;
- суми обраного туристом страхового покриття. *Окремі країни вимагають, щоб страхова сума була не менше відповідного рівня: 30 тисяч євро – в країнах Шенгенської зони, Ізраїлі, Фінляндії та Західної Європи; 50-75 тисяч доларів США – США, Канада, Японія і Австралія. Найбільш вимогливі в Італії – страхова сума полісу має бути необмежена (безлімітний страховий поліс).*

Сума ж страхового покриття за програмою туристичного страхування формується з урахуванням вимог країни тимчасового перебування та побажань замовника (туриста або суб`єкта туристичної діяльності).

В практичній діяльності страховиками напрацьовано різноманітні ліміти страхового покриття (розмір максимальної страхової виплати), але, як правило, він не перевищує 50 тисяч доларів США.

Головними критеріям формування розміру страхової виплати є:

- мета перебування. Як правило, для поїздок з метою туризму страховиками встановлюються мінімальні виплати;
- вік застрахованої особи (туриста). Від мінімальних тарифних планів для дітей і до максимально можливих – для осіб похилого віку, бо ризик раптового захворювання або нещасного випадку для такої категорії осіб підвищений. Особливо це стосується таких затратних видів медичних послуг як серцево-судинні хвороби;
- термін перебування: страхові виплати зменшуються в залежності від тривалості перебування. Тобто чим триваліша подорож, тим менша сума страхової виплати;
- ліміти та франшизи, тобто обмеження страхової відповідальності.

Не зважаючи на те, що експерти розглядають ринок страхових послуг у сфері туризму досить перспективним і таким, що динамічно розвивається, деякі страхові компанії при посередництві туроператорів (турагентів) дозволяють собі заробляти на ощадності, легковажності до власної безпеки й правовій безграмотності вітчизняних туристів.

Жонглюючи колізійністю окремих положень Законів України „Про туризм” і „Про страхування”, такі страхові компанії, наприклад, дедалі частіше включають у страхові туристичні поліси франшизу (частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування, стаття 9 Закону „Про страхування”). Отже, відповідно до умов договору страхування у разі настання страхового випадку турист має виплатити певну суму самотійно, що складає приблизно 5-10 відсотків від розміру страхового полісу. Тобто при страховому покритті у 30 тисяч євро, що є мінімальним розміром страхового захисту, насамперед, в країнах ЄС, франшиза становить 1,5 - 3 тисячі євро.

Така законодавча прогалина дозволяє страховикам заощаджувати серйозні кошти на туристах, тим самим порушуючи права туристів як

споживачів послуг, передбачені Законами України „Про туризм” і „Про захист прав споживачів”. Зважаючи на те, що обсяги виїзного туризму з року в рік зростають, а відтак і збільшуються прибутки страхових компаній. Так, за самими побіжними статистичними підрахунками нашого дослідження страховики на програмах туристичного страхування заробляють близько 30 млн. доларів США на рік.

За результатами проведеного дослідження приходимо до наступних закономірних узагальнюючих висновків:

1. Страхування в туризмі – це система правовідносин між туристами, суб`єктами туристичної діяльності і страховими компаніями щодо захисту життя туристів, їх здоров`я та майнових інтересів у разі настання певних подій (страхових випадків) і здійснюється в межах чинного законодавства України. Зазначена система правовідносин підтвердила свою життєздатність на практиці.

2. Законодавство України, що регулює відносини в сфері туристичного страхування, становлять:

- норми Цивільного кодексу України (глава 67);
- норми Господарського кодексу України (статті 352 – 355);
- Закон України „Про страхування” від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР;
- Закон України „Про туризм” (в редакції Закону від 18.11.2003 р. № 1282-IV);
- Закон України „Про порядок виїзду з України і в`їзду в Україну громадян України” від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ;
- Закон України „Про господарські товариства” від 19.09.1991 р. № 1576-ХІІ;
- Ліцензійні умови провадження туроператорської та турагентської діяльності, затверджені наказом Держкомпідприємництва та МКТ від 11.09.2007 р. № 111/55 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 28.09.2007 р. за № 1123/14390. Вказані норми потребують законодавчого удосконалення.

3. Страхові туристичні програми класифікуються:

1) в залежності від терміну перебування туриста (короткотермінові й довготермінові);

2) залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об`єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак;

3) за обсягом страхового захисту, що обирається туристом, та розподіляється переважно на кілька категорій А, В, С і D.

У цьому аспекті необхідно особливу увагу звернути на негативні тенденції у співвідношенні ціни й якості послуг, що надаються туристам. Поки що відбувається орієнтація не на туриста, а на корпоративні інтереси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України» № 3857-ХІІ від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради України від 03.05.1994 - 1994 р., № 18, стаття 101.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про туризм”» №1282-IV від 18.11.2003р. // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №31. - Ст.241.
3. Закон України «Про страхування» № 85/96-ВР від 07.03.1996р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 18. - Ст.78.
4. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності: Наказ МКТ та Держпідприємництва від 11.09.2007 № 111/55 [Електр.ресурс] / Верховна Рада України. - [К., 2009]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1123-07>.
5. Закон України „Про господарські товариства” від 19.09.1991 р. № 1576-ХІІ [Електр.ресурс] / Верховна Рада України. - [К., 2009]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1576-12>.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.satis.kiev.ua.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europaeische.ua/ua/about/news/index.php?ELEMENT_ID=846